

Τάσος Ανθουλιάς

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ ΣΤΟΝ ΚΟΣΜΟ

Μια προσπάθεια να παρουσιαστεί η ιστορία της γυναίκας
με πολύ απλά κείμενα και χαρακτηριστικές εικόνες
ώστε να γίνει αντιληπτή η εξέλιξη της πραγματικότητας
και ο εντοπισμός βασικών στοιχείων και αλλαγών.

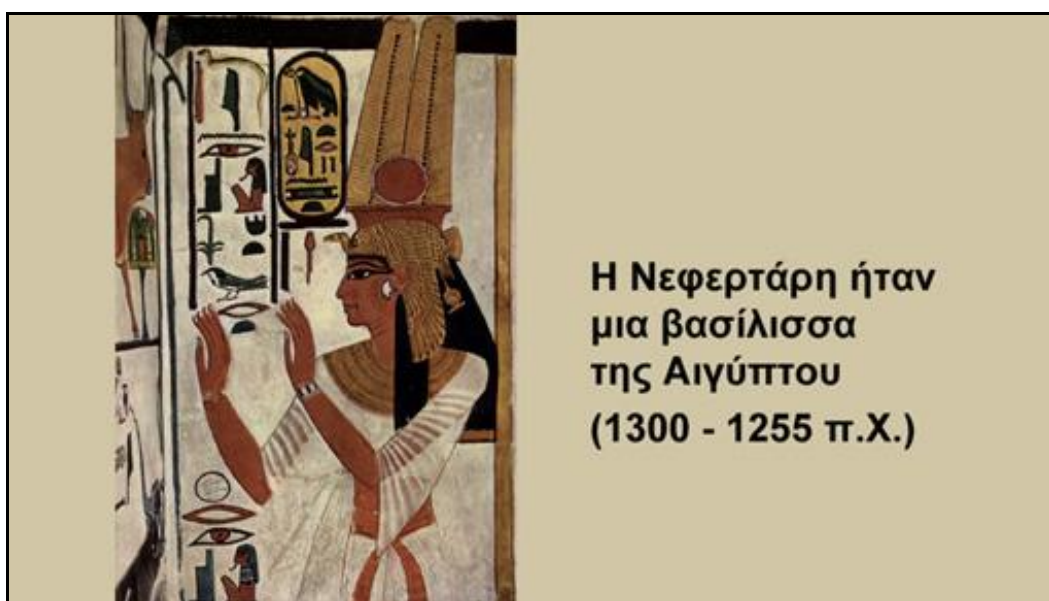
ΧΕΛΙΔΟΝΙ 2023

Στη διάρκεια της ιστορίας η θέση και η λειτουργία της γυναίκας μέσα στις διάφορες κοινωνίες άλλαζε. Στις πρώτες ανθρώπινες ομάδες η γυναίκα αποτελούσε τον πυρήνα. Η κεντρική της θέση πήγαζε από την αναπαραγωγική της λειτουργία. Στα προϊστορικά χρόνια η θρησκεία και η λατρεία αφορούσαν το πρόσωπό της. Στην Εποχή του Χαλκού η γυναίκα θα εγκατασταθεί στο σπίτι ενώ ο άντρας θα φεύγει για να φέρει την τροφή. Η γυναίκα θα αναπτύξει την οικιακή οικονομία χωρίς, όμως, να χάσει το ιερό της πρόσωπο: είναι η μεγάλη Μητέρα, η Δέσποινα της φύσης. Αλλά στην εξέλιξη της ανθρωπότητας η κατάσταση άλλαζε.

Ας δούμε, λοιπόν, πώς ζούσε η γυναίκα σε διάφορα μέρη του κόσμου και σε διάφορες εποχές.

Οι γυναίκες στην αρχαία Αίγυπτο είχαν κάποια ειδικά δικαιώματα που άλλες γυναίκες δεν είχαν σε άλλες συγκρίσιμες κοινωνίες. Μπορούσαν να κατέχουν περιουσία και ήταν, στο δικαστήριο, νομικά ίσες με τους άντρες. Ωστόσο, η Αρχαία Αίγυπτος ήταν μια κοινωνία που κυριαρχούσε ο άνδρας και ήταν πατριαρχικής φύσης. Οι γυναίκες δεν μπορούσαν να έχουν σημαντικές θέσεις στη διοίκηση, αν και υπήρχαν γυναίκες κυβερνήτες και ακόμη και γυναίκες φαραώ. Οι γυναίκες στη βασιλική αυλή κέρδιζαν τις θέσεις τους με τη σχέση που είχαν με τους άνδρες φαραώ.

Οι περισσότερες γυναίκες ζούσαν στις αγροτικές περιοχές και εργάζονταν μαζί με τους συζύγους τους κάνοντας γεωργική εργασία. Οι γυναίκες διαχειρίζονταν αγροκτήματα ή επιχειρήσεις και όταν έλειπαν οι σύζυγοι ή οι γιοι τους. Μεταξύ των ανώτερων τάξεων της κοινωνίας, μια γυναίκα συνήθως δεν εργαζόταν έξω από το σπίτι και επόπτευε τους υπηρέτες του νοικοκυριού και την εκπαίδευση των παιδιών της. Εξάίρεση αποτελούσε η κλωστοϋφαντουργία – οι γυναίκες ήταν οι υφάντριες.

Οι γάμοι στην αρχαία Αίγυπτο ήταν συνήθως μονογαμικοί, αλλά επίσης δεν ήταν ασυνήθιστο για έναν άνδρα υψηλού οικονομικού επιπέδου να έχει περισσότερες από μία γυναίκες. Αυτό ίσχυε ιδιαίτερα αν η πρώτη γυναίκα του άνδρα δεν μπορούσε να

αποκτήσει δικά της παιδιά. Οι γάμοι οργανώνονταν συνήθως από τους γονείς, οι οποίοι διάλεγαν τους κατάλληλους συντρόφους για τα παιδιά τους. Παρά τα όσα ανέφεραν οι νόμοι, οι γυναίκες έπαιρναν τις περισσότερες οικογενειακές αποφάσεις και έλεγχαν το σπίτι. Οι γυναίκες είχαν τον έλεγχο του μεγαλύτερου μέρους της περιουσίας τους.

Στην κουζίνα γυναίκες φτιάχνουν ψωμί και μύρα

Ο πρώτος πολιτισμός της Μεσοποταμίας αποτελείτο από τους Σουμερίους. Σε αυτόν τον πολιτισμό οι γυναίκες είχαν περισσότερα δικαιώματα από ό,τι στους μεταγενέστερους Βαβυλωνιακούς και Ασσυριακούς πολιτισμούς. Οι γυναίκες των Σουμερίων μπορούσαν να κατέχουν ιδιοκτησία, να διευθύνουν επιχειρήσεις μαζί με τους συζύγους τους, να γίνονται ιέρειες, γραμματείς, γιατροί και να ενεργούν ως δικαστές και μάρτυρες στα δικαστήρια. Καθώς οι πολιτισμοί της Μεσοποταμίας αναπτύχθηκαν σε πλούτο και δύναμη, μια ισχυρή πατριαρχική δομή έδωσε περισσότερα δικαιώματα στους άνδρες παρά στις γυναίκες. Οι Σουμεριοί λάτρευαν τις θεές τόσο έντονα όσο και τους θεούς.

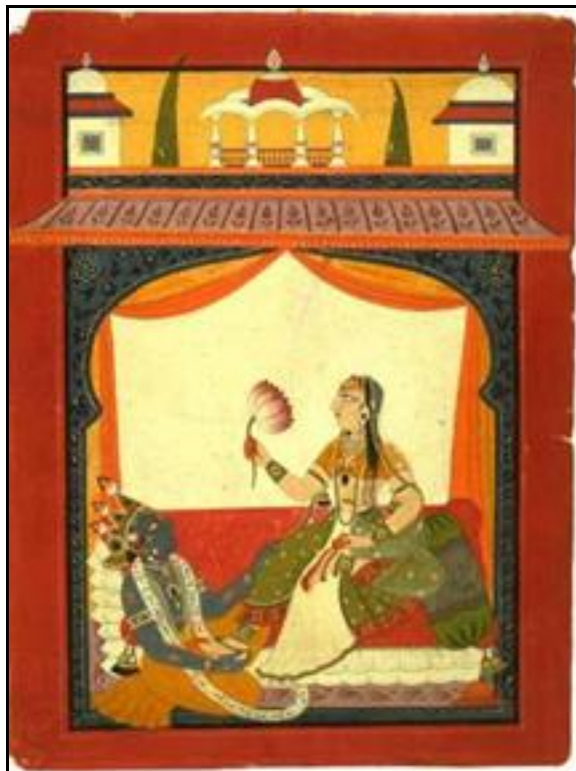
Ο ρόλος των γυναικών της Μεσοποταμίας στην κοινωνία τους, όπως και στους περισσότερους πολιτισμούς που ακολούθησαν, ήταν κυρίως της γυναίκας, της μητέρας και της οικονόμου. Τα κορίτσια δεν πήγαιναν στα σχολεία που διευθύνονταν από ιερείς ή γραμματείς. Έμεναν στο σπίτι και μάθαιναν τα οικιακά καθήκοντα που θα εκτελούσαν όταν μεγάλωναν και παντρεύονταν. Μια οικογένεια μπορούσε να πουλήσει μια κόρη στον ναό – και ήταν τιμή να έχουν ιέρεια στην οικογένεια. Οι οικογένειες μπορούσαν επίσης να πουλήσουν τις κόρες τους σε πορνεία ή για δουλεία. Η πορνεία, ωστόσο, δεν θεωρείτο άθλια ή ταπεινωτική εκείνη την εποχή. Στην πραγματικότητα, μια μορφή ιερής πορνείας στους ναούς υπήρχε παράλληλα με την κοσμική πορνεία.

Όταν ένα κορίτσι έφτανε στην εφηβεία, ο πατέρας της οργάνωνε τον γάμο της. Οι γάμοι ήταν νόμιμες συμβάσεις μεταξύ δύο οικογενειών και κάθε οικογένεια είχε υποχρεώσεις. Ο πατέρας της νύφης κατέβαλε προίκα στο νεαρό ζευγάρι. Η οικογένεια του γαμπρού πλήρωνε την τιμή της νύφης. Αν οι γυναίκες της Μεσοποταμίας πιάνονταν για μοιχεία καταδικάζονταν σε θάνατο. Αν οι άντρες πιάνονταν για μοιχεία τιμωρούνταν με πρόστιμο.

Ορισμένες γυναίκες ασχολήθηκαν με το εμπόριο, ιδίως την ύφανση και πώληση υφασμάτων, την παραγωγή τροφίμων, την παρασκευή μύρας και κρασιού, την αρωματοποιία και την παραγωγή θυμιάματος. Η ύφανση και η πώληση υφασμάτων πρόσφερε πολύ πλούτο στη Μεσοποταμία και οι ναοί απασχολούσαν πάρα πολλές γυναίκες στην κατασκευή υφασμάτων.

Στην αρχαία Ινδία, στη διάρκεια της Βεδικής περιόδου (1500 ως 500 π.Χ.) οι γυναίκες απολάμβαναν ίση θέση με τους άνδρες σε όλες τις πτυχές της ζωής. Οι γυναίκες παντρεύονταν σε ώριμη ηλικία και πιθανότατα ήταν ελεύθερες να επιλέξουν τους δικούς τους συζύγους. Αναφέρονται πολλές γυναίκες σοφοί και αρκετές βασίλισσες. Κάθε θεός εμφανιζόταν με τη σύζυγό του. Οι θεοί και οι θεές απεικονίζονταν με την ίδια σημασία και για τα δύο φύλα.

**Ο θεός Κρίσνα
στα πόδια
της θεάς Ράντα**

Στην αρχαία Κίνα, στη Νεολιθική περίοδο επικρατούσε η μητριαρχία. Η πατριαρχία εμφανίστηκε αργότερα (την εποχή του μπρούτζου) όταν άρχισε η γεωργία και η κτηνοτροφία.

Μετά το 2.000 π.Χ. η θέση της γυναίκας ήταν διαφορετική στις διάφορες περιοχές της Κίνας. Γενικά η θέση της ήταν χαμηλότερη του άνδρα, αλλά υπήρξαν περιπτώσεις όπου κάποιες γυναίκες είχαν πολιτική και στρατιωτική δύναμη. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση της βασίλισσας και ηγέτιδας του στρατού Φου Χάο (που πέθανε περίπου το 1200 π.Χ.).

**Ο
τύμβος
της
Φου
Χάο**

Στη Δυναστεία των Τσόου (1046 ως 258 π.Χ.) οργανώνεται στην Κίνα το φεουδαρχικό σύστημα με κοινωνικούς ρόλους των ανδρών και των γυναικών αντίστοιχους της φεουδαρχικής ιεραρχίας. Χαρακτηριστική είναι η φράση «οι άνδρες οργάνουν, οι γυναίκες πλέκουν». Μέχρι την ηλικία των 9 ετών, ένα κορίτσι μπορούσε να έχει την ίδια εκπαίδευση με ένα αγόρι, αλλά στην ηλικία των 10 ετών το κορίτσι έπρεπε να μελετήσει τις Τρεις Υπακοές και τις Τέσσερις Αρετές. Η «Υπακοή» αναφέρεται στην προοπτική ότι θα υπακούσει πρώτα τον πατέρα της, μετά τον σύζυγό της, μετά τους γιους της όταν πεθάνει ο σύζυγός της.

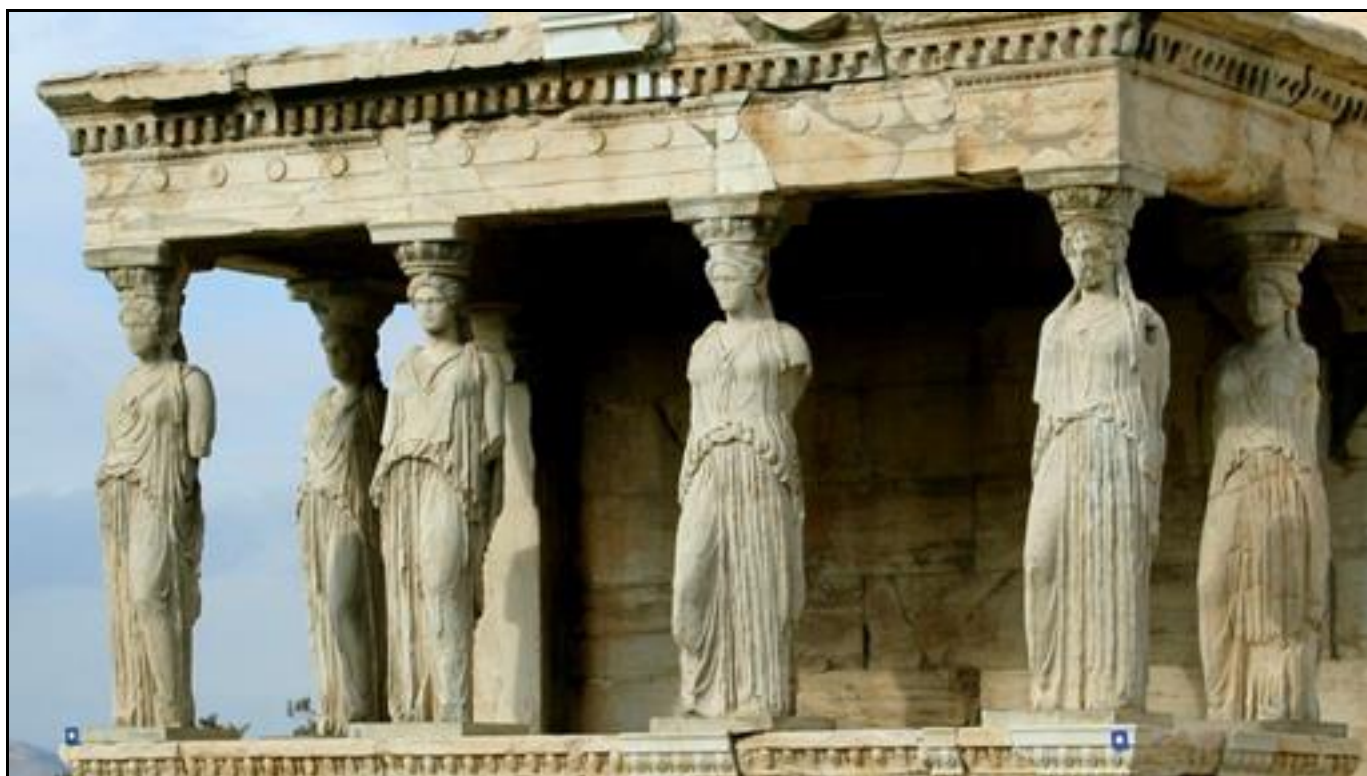

**Ένα κεντημένο
τελετουργικό
ένδυμα
από μεταξωτή
γάζα**

Αν και γενικά οι γυναίκες δεν είχαν πολιτικά και ίσα δικαιώματα στην αρχαία Ελλάδα, απολάμβαναν μια ορισμένη ελευθερία κινήσεων στην αρχαϊκή εποχή. Υπάρχουν επίσης αρχεία για τις γυναίκες στους αρχαίους Δελφούς, τη Γόρτυνα, τη Θεσσαλία, τα Μέγαρα και τη Σπάρτη που κατείχαν γη, την πιο σημαντική μορφή ιδιοκτησίας εκείνη την εποχή. Ωστόσο, μετά την αρχαϊκή εποχή, η κατάσταση των γυναικών χειροτέρευσε και εφαρμόστηκαν νόμοι για τον διαχωρισμό των φύλων.

Οι γυναίκες στην κλασική Αθήνα δεν είχαν νομική ατομικότητα και θεωρούνταν μέρος του «Οίκου» με επικεφαλής τον άνδρα «Κύριο». Μέχρι τον γάμο τους οι γυναίκες βρίσκονταν υπό την κηδεμονία των πατέρων τους. Μόλις παντρευόταν μια γυναίκα ο σύζυγος γινόταν Κύριός της. Ενώ η μέση ηλικία για να παντρευτούν οι άνδρες ήταν περίπου 30 χρόνων, η μέση ηλικία για τις γυναίκες ήταν 14 χρόνων. Οι Αθηναίες είχαν περιορισμένα δικαιώματα στην ιδιοκτησία και ως εκ τούτου δεν θεωρούνταν πλήρεις πολίτες, καθώς η ιθαγένεια και το δικαίωμα σε αστικά και πολιτικά δικαιώματα είχαν οριστεί σε σχέση με την περιουσία και τα μέσα για τη ζωή.

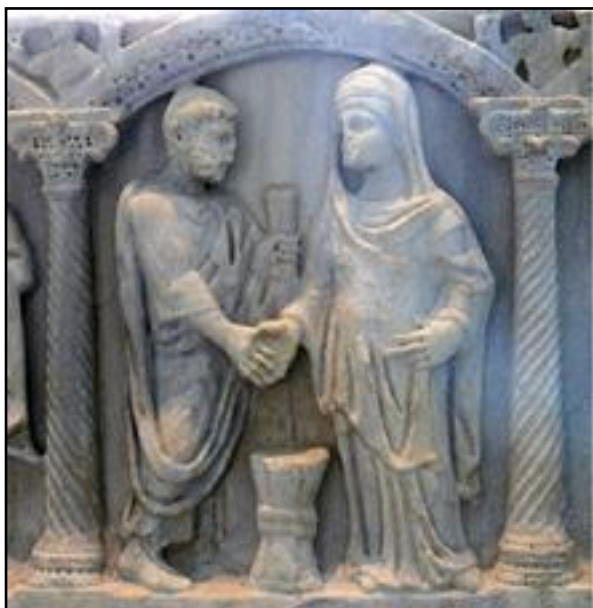

Η «Λυσιστράτη» είναι μια κωμωδία του Αριστοφάνη. Στο έργο η Λυσιστράτη πείθει τις Αθηναίες να αρνηθούν τη σεξουαλική σχέση στους συζύγους και στους εραστές τους για να τους αναγκάσουν να διαπραγματευτούν ειρήνη με τους Σπαρτιάτες. Ήταν το μόνο που μπορούσαν να κάνουν «πολιτικά» οι Αθηναίες το 411 π.Χ.

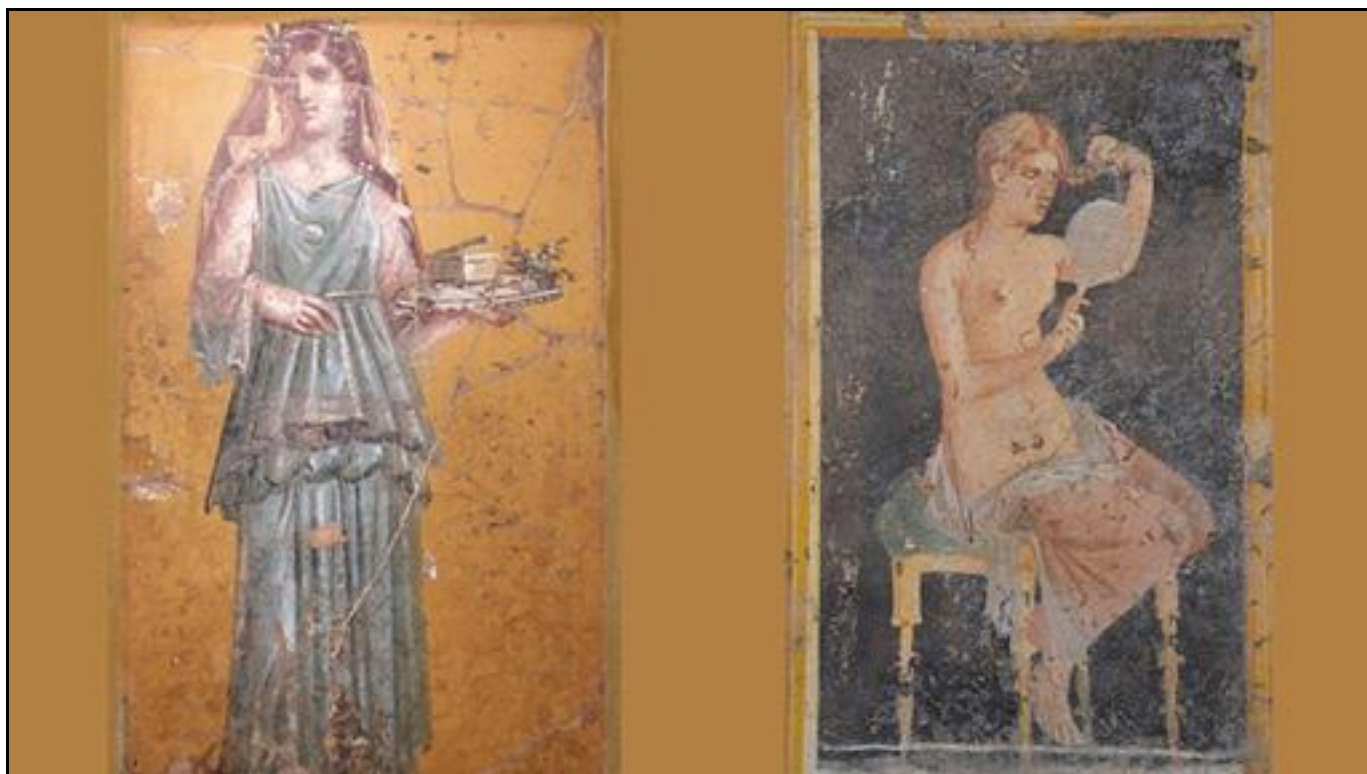
Οι γυναίκες στην αρχαία Ρώμη αναγνωρίζονταν ως πολίτες, αλλά δεν μπορούσαν να ψηφίσουν ή να κατέχουν πολιτικό αξίωμα. Εκείνες, όμως, που ανήκαν σε πλούσιες ή ισχυρές οικογένειες μπορούσαν να έχουν πολιτική επιρροή μέσα από τις οικογενειακές

τους σχέσεις. Τα κορίτσια αναμένονταν να διαφυλάξουν την αγνότητα, τη σεμνότητα και την καλή φήμη τους στο πλαίσιο της προετοιμασίας τους για τον γάμο. Ο νόμος απαγόρευε να παντρευτούν τα κορίτσια πριν από τα 12 χρόνια τους. Ο γάμος διευκόλυνε τη συνεργασία του πατέρα και των μελλοντικών συζύγων των κοριτσιών του για μια αμοιβαία επωφελή συμμαχία με πολιτικά και οικονομικά κίνητρα.

Ζευγάρι Ρωμαίων στην τελετουργική ένωση των χεριών.

Οι γυναίκες της αριστοκρατίας διαχειρίζονταν ένα μεγάλο και περίπλοκο νοικοκυριό. Δεδομένου ότι τα πλούσια ζευγάρια κατείχαν συχνά πολλά σπίτια και εξοχικές κατοικίες με δεκάδες ή ακόμα και εκατοντάδες σκλάβους, μερικοί από τους οποίους ήταν μορφωμένοι και υψηλής ειδίκευσης, αυτή η ευθύνη ήταν το ισοδύναμο της λειτουργίας μιας μικρής εταιρείας. Γενικά ένα από τα πιο σημαντικά καθήκοντα για τις γυναίκες ήταν η παραγωγή ενδυμάτων. Στην πρώιμη ρωμαϊκή περίοδο, η κλώση του μαλλιού ήταν μια κεντρική οικιακή δραστηριότητα και έδειχνε την αυτάρκεια μιας οικογένειας, καθώς το μαλλί παραγόταν στα κτήματα τους.

Οι γυναίκες στον Ευρωπαϊκό Μεσαίωνα είχαν διάφορους κοινωνικούς ρόλους. Κατά τη διάρκεια του Μεσαίωνα (από τον 5ο ως τον 15ο αιώνα) η κοινωνία ήταν πατριαρχική και αυτός ο τύπος πατριαρχικού ελέγχου ήταν ανεξάρτητος από την τάξη στην οποία ανήκαν. Η γυναίκα ήταν σύζυγος και μητέρα. Μπορούσε να εργάζεται στους αγρούς, να φτιάχνει χειροποίητες κατασκευές ή να είναι καλόγρια. Κάποιες γυναίκες αναδείχθηκαν και κάποιες έγιναν βασίλισσες. Η ίδια η έννοια της «γυναίκας» άλλαζε με διάφορους τρόπους κατά τη διάρκεια του Μεσαίωνα και αρκετές δυνάμεις επηρέασαν τους ρόλους των γυναικών κατά την περίοδο αυτή.

Η Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία ήταν μια σημαντική ενοποιητική πολιτιστική επιρροή του Μεσαίωνα με την επιλογή της Λατινικής μάθησης, του ενδιαφέροντος για την τέχνη της γραφής και με κεντρική διοίκηση μέσω του δικτύου των επισκόπων. Με την καθιέρωση του Χριστιανικού Μονασισμού πολλές γυναίκες έπαιζαν έναν ενεργητικό θρησκευτικό ρόλο αφήνοντας τους ρόλους της συζύγου και της μητέρας.

Η μαιευτική ασκείτο πρακτικά, αλλά σταδιακά έγινε εξειδικευμένο επάγγελμα στο τέλος του Μεσαίωνα. Οι γυναίκες συχνά πέθαιναν στη διάρκεια του τοκετού. Όταν, όμως, επιζούσαν στους τοκετούς μπορούσαν να ζήσουν όσο και οι άνδρες, μέχρι και τα 70 τους χρόνια. Το προσδόκιμο ζωής των γυναικών αυξήθηκε κατά τη διάρκεια του Μεσαίωνα, λόγω της βελτιωμένης διατροφής.

Στον Ύστερο Μεσαίωνα γυναίκες όπως η Αγία Αικατερίνη της Σιένα (στην Ιταλία) και η Αγία Τερέζα της Άβιλα (στην Ισπανία) έπαιξαν σημαντικούς ρόλους στην ανάπτυξη θεολογικών ιδεών και συζητήσεων μέσα στην εκκλησία. Η Ισαβέλλα η πρώτη της Καστίλης κυβέρνησε ένα βασίλειο με τον σύζυγό της Φερδινάνδο τον δεύτερο της Αραγκόν και η Ζαν ντ'Αρκ οδήγησε με επιτυχία τον γαλλικό στρατό κατά τη διάρκεια του πολέμου των εκατό ετών.

Ζαν
ντ'
Αρκ

Η Κριστίν ντε Πιζάν ήταν μια σημαντική συγγραφέας για γυναικεία ζητήματα. Το βιβλίο της για την «Πόλη των Κυριών» επιτέθηκε εναντίον του μισογυνισμού, ενώ στον «Θησαυρό της Πόλης των Κυριών» διατύπωσε ένα ιδανικό της γυναικείας αρετής για γυναίκες από κοινωνικά στρώματα που κυμαίνονταν από την πριγκίπισσα ως τη γυναίκα του αγρότη.

Στην περίοδο της Αναγέννησης οι γυναίκες των ανώτερων τάξεων δεν ήταν δυνατόν να εργαστούν έξω από το σπίτι τους. Μέσα στο σπίτι τους τα παιδιά τους τα θήλαζαν υπηρέτριες γιατί ακόμα κι αυτό θεωρείτο εργασία. Δύο επιλογές είχαν ή να παντρευτούν ή να πάνε σε μοναστήρια. Και στις δύο περιπτώσεις έπρεπε να έχουν προίκα. Βέβαια στα μοναστήρια η προίκα που χρειαζόταν ήταν πολύ μικρότερη.

Οι γυναίκες της αναπτυσσόμενης μεσαίας τάξης μερικές φορές εργάζονταν σε καταστήματα, αν και αυτό ήταν πιο συνηθισμένο στη Βόρεια Ευρώπη (Γερμανία, Ολλανδία και Βέλγιο) από ό, τι στην Ιταλία. Ωστόσο, ακόμη και στην Ιταλία, οι γυναίκες των κατώτερων τάξεων είχαν μεγαλύτερη παρουσία στους δρόμους από εκείνες των ανώτερων τάξεων και μπορούσαν να συναντούν άλλες γυναίκες για να ανταλλάσσουν κουτσομπολιά και ειδήσεις. Με κοινό ενδιαφέρον για τη μόδα, οι γυναίκες και των δύο τάξεων φορούσαν εξίσου όμορφα φορέματα και κοσμήματα.

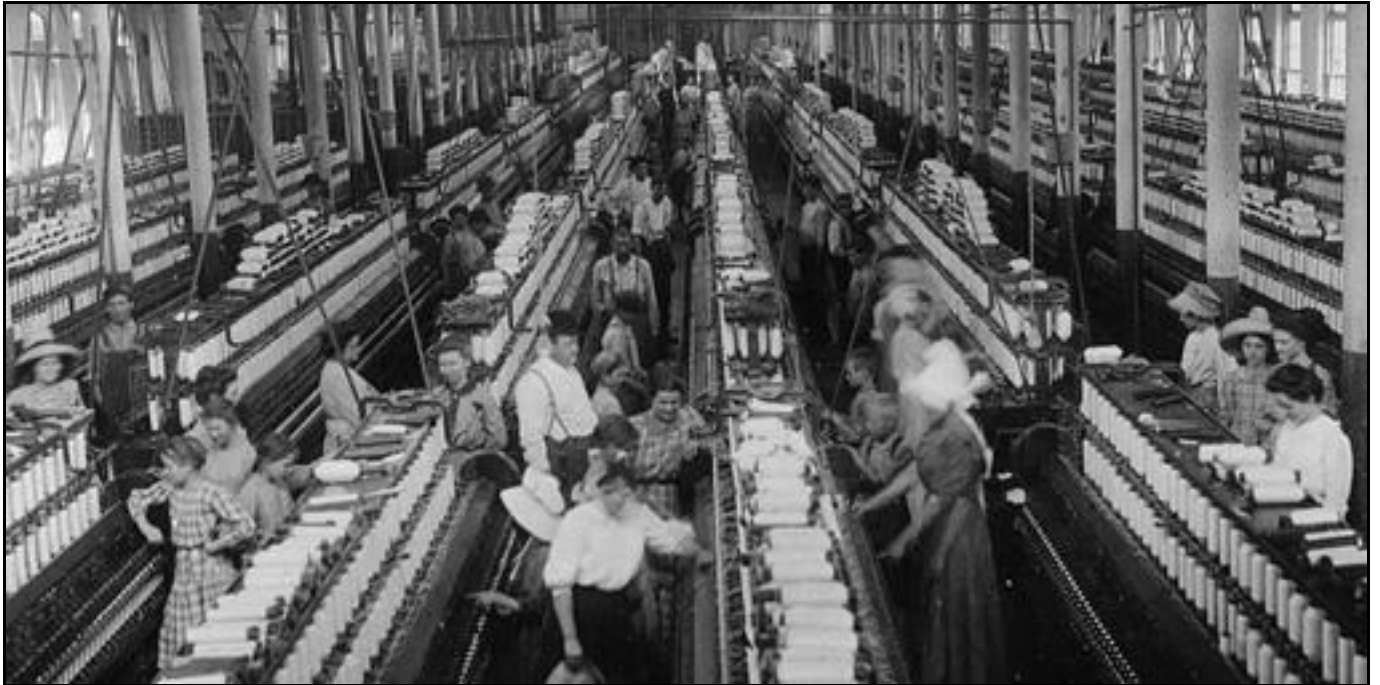

Οι φτωχότερες γυναίκες είχαν πολύ σκληρή ζωή. Εργάζονταν στους αγρούς ή έμεναν στις πόλεις ως υπηρέτριες. Πολλές στρέφονταν στην πορνεία για να καλύψουν τις ανάγκες τους ή πήγαιναν σε μοναστήρια για να εργαστούν ως υπηρέτριες των μοναχών.

Οι γυναίκες στην Προτεσταντική Μεταρρύθμιση είχαν τον ρόλο της συζύγου και της μητέρας, ενώ ο ρόλος των ανδρών ήταν του συζύγου, του πατέρα ή του γιου. Μια σύζυγος αναμενόταν να είναι σύντροφος του συζύγου της, αλλά ήταν πάντα υποταγμένη του. Ωστόσο, πολλές γυναίκες έπαιξαν σημαντικούς ρόλους κατά τη διάρκεια της Μεταρρύθμισης.

Ένας από τους σημαντικότερους αντίκτυπους της Βιομηχανικής Επανάστασης ήταν η επίδραση που είχε στη ζωή των γυναικών. Για παράδειγμα, πριν από την εκβιομηχάνιση οι γυναίκες έκαναν παραδοσιακές εργασίες όπως η κατασκευή και η επισκευή ενδυμάτων. Αλλά η κλωστοϋφαντουργία έγινε τώρα βιομηχανία με μαζική παραγωγή. Βιομηχανία που χρειαζόταν γυναίκες εργαζόμενες μαζικά.

Για να λειτουργήσει η βιομηχανία χρειαζόταν κάρβουνο. Πολλές γυναίκες εργάζονταν ως ανθρακωρύχοι στα ορυχεία, κουβαλώντας χειράμαξες. Οι γυναίκες δεν αμείβονταν το ίδιο με τους άνδρες – συνήθως πληρώνονταν πολύ λιγότερα από τους άνδρες.

Την ίδια στιγμή που οι γυναίκες εισέρχονταν στο εργατικό δυναμικό, οι κοινωνικές αξίες εμφανίστηκαν στη Βιομηχανική Επανάσταση, καθώς οι εργάτες άρχισαν να διαμαρτύρονται και να αγωνίζονται για ίσα δικαιώματα. Τα πρώτα φεμινιστικά κινήματα εμφανίστηκαν επίσης σε αυτή τη χρονική περίοδο, καθώς οι γυναίκες άρχισαν να οργανώνονται και να ζητούν ισότητα στην κοινωνία. Κατά τη διάρκεια της Βιομηχανικής Επανάστασης, τα πρώτα φεμινιστικά κινήματα αγωνίστηκαν ιδιαίτερα για την ισότητα στον χώρο εργασίας, αλλά έπρεπε πρώτα να επιτύχουν ίσα δικαιώματα ψήφου και αυτό άργησε πολύ...

